

УДК 635.1/8(477)

Царук Н.Г. , здобувач

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ОСНОВНІ ЧИННИКИ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ОВОЧІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розглянуто особливості розвитку овочівництва, систематизовано основні чинники підвищення ефективності галузі.

Ключові слова: виробництво овочів, собівартість, конкурентоспроможність.

Tsaruk N.

BASIC FACTORS OF ACTIVATION OF DEVELOPMENT OF VEGETABLE-GROWING IN UKRAINE

The features of development of vegetable-growing are considered, the basic factors of increase of efficiency of industry are systematized.

Keywords: production of vegetables, price, competitiveness.

Царук Н.Г.

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ АКТИВИЗАЦИИ РАЗВИТИЯ ОВОЧЕВОДСТВА В УКРАИНЕ

Рассмотрены особенности развития овощеводства, систематизированы основные факторы повышения эффективности отрасли.

Ключевые слова: производство овощей, себестоимость, конкурентоспособность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Овочівництво – одна з капітало- і енергомістких галузей сільського господарства, що займається вирощуванням овочевих культур. Серед овочевих виокремлюють одно-, дво- і багаторічні трав'янисті рослини, які вирощують заради головок, соковитих плодів, листя, цибулин, коренеплодів та ін. У світі відомі майже 1200 видів рослин, які мають властивості овочів, з 80 ботанічних родин. Плодові – томат, огірок, перець; листові – капуста, салат; цибулинні – цибуля, часник; коренеплоди – морква, буряк, петрушка, редиска та ін. Овочі – це джерело здоров'я, і проблема розвитку овочівництва на пряму пов'язана

Царук Н.Г.

з тривалістю життя та працездатністю населення. На кожного мешканця Землі припадає майже 100 кг овочів на рік. Лідер світового виробництва – Китай, де людина вживає 170 кг овочів і 100 кг кавунів (всього виробляється 202 млн т). В Україні за останні 10 років виробництва овочів скоротилося з 9 до 5 млн т, тобто, на одну людину вживання зменшилося до 91 кг при нормі 161 кг. Це відбулося тому, що овочівництво зазнало істотних інституційно-структурних змін: спад виробництва в сільгоспдприємствах з 70 до 10%, руйнування тепличного господарства, параліч консервної промисловості, відсутність будь-якої підтримки товаровиробників з боку держави. Одночасно зросла роль присадибного овочівництва (посівні площі збільшилися з 30 до 90% від загальної площі під овочевими культурами).

З вище зазначеного можна зробити висновок, що сьогодні головною проблемою в овочівництві є недостатні обсяги виробництва і обмежений асортимент овочів, зниження їх конкурентоспроможності, особливо на зовнішньому ринку. Тому виведення овочівництва із кризи є одним із вагомих чинників подолання наслідків соціально-економічної кризи, яка в умовах світової фінансової ситуації суттєво поглибилась.

Розвиток товарного овочівництва в умовах реформування аграрного сектору має важливе значення у поліпшенні харчування людей та зміцнення продовольчої безпеки країни. Для вирішення цих питань необхідно стабілізувати параметри одержання необхідного асортименту овочів, насичення ними ринку, підвищення їх конкурентоспроможності.

Цілі статті. Метою дослідження є обґрунтування напрямків ефективного розвитку овочівництва з урахуванням потреб населення країни в овочах та продуктах їх переробки.

Нарощування експортного потенціалу галузі овочівництва є однією із стратегічних галузей сільськогосподарського виробництва, яка за певних умов може розвиватися високо ефективно. Крім того, в умовах фінансової кризи овочівництво є тим фактором, який, з одного боку, забезпечує населення високопоживними, з низькою ціною, продуктами харчування, а з другого - як трудомістка галузь, може стати додатковим резервом робочих місць.

Однак останнім часом, площі під овочевими культурами в Україні мають тенденцію до поступового скорочення порівняно в (2000р. на 16%), що спричинило зменшення валових зборів і зниження ефективності. Це деякою мірою вплинуло і на фінансовий стан

сільськогосподарських товаровиробників і знизило їх платоспроможність, погіршивши і до того складну ситуацію із оновленням ресурсного потенціалу, особливо відтворенням технічних ресурсів. Таким чином, овочеве виробництво в Україні перетворилось із експортно-стратегічної галузі економіки в дотаційну, і призвело до зниження забезпечення власних потреб країни в цьому важливому продукті харчування. Тому стратегічною метою розвитку овочевого виробництва є відновлення самозабезпечення країни овочами в обсягах, необхідних для споживання населенням, забезпечення харчових галузей, які використовують овочі як сировину, створення достатнього резерву, в тому числі для збільшення обсягів зовнішньої торгівлі.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Подолання кризової ситуації і відродження овочевого виробництва на рівні конкурентоспроможної участі держави на світовому ринку овочів стало національною проблемою, вирішення якої має не тільки важливе економічне, а й політичне значення в державотворенні України. Тому питання овочевого виробництва стало на даний час досить актуальним. Науковим забезпеченням розвитку овочівництва займаються багато вчених, зокрема А.Ф. Бурик, Є.В. Імас, Н.О. Лисенко, В.М. Сінченко, Г.В. Довганчик, Н.В. Валінкевич та інші. Проте, на нашу думку, вивчення цієї проблеми не можна вважати закінченою, і вона потребує більш глибокого дослідження. Недостатньо висвітленими виявились питання розвитку овочівництва в умовах ринкового середовища, сучасних форм агропромислової інтеграції та підвищення ефективності галузі, ліквідації кризових явищ, тощо.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для ліквідації кризового стану вчені-економісти пропонують поліпшити врегульованість економічних відносин між суб'єктами овочевого підкомплексу [1], повніше використовувати виробничі потужності [4], активувати інвестиційні надходження в галузь, в першу чергу зарубіжні [6], поліпшити в овочевій та суміжних галузях та ін.

Крім того, слід враховувати, що виробництво овочів має специфічні особливості: сезонний характер, участь у процесі виробництва землі, залежність від природних факторів, особливо для овочів відкритого ґрунту тощо. Вони суттєво впливають на методологію обліку, формування результативних показників, але не завжди можна виміряти вплив вищезгаданих факторів на величину результативних показників. Тому більшої уваги заслуговують фактори

внутрішньогосподарського характеру, зокрема витрати, собівартість, обсяг продукції, інформацію для управління формуванням яких в основному беремо з бухгалтерського обліку та різної оперативної звітності.

Аналіз виробництва продукції овочівництва показує, що за одночасного зменшення їх обсягів спостерігається збільшення витрат на вирощування і переробку, і як наслідок підвищення собівартості та зниження рентабельності їх виробництва. Тому успішне вирішення питань щодо зниження собівартості виробництва і переробки овочів є визначним чинником економічної ефективності.

Важливим фактором зниження собівартості є нарощування обсягу виробництва овочів, який є похідною від розміру посівних площ, їх структури та урожайності. Розмір і структура посівних площ залежать від спеціалізації господарства, від кон'юнктури ринку, від наявності земельних, трудових, матеріальних ресурсів (і їх співвідношення), економічної ефективності вирощування окремих культур. Особливо необхідно наголосити на поглибленні спеціалізації, яка є передумовою ширшого використання технічних засобів і дає можливість деякою мірою знизити трудомісткість виробництва окремих видів овочів. Основним фактором нарощування обсягу виробництва є урожайність, рівень якої залежить від метеорологічних умов, кількості та якості внесення добрив, впровадження нових урожайних сортів овочів, утримання агротехнічного комплексу заходів вирощування овочевих культур, зменшення втрат продукції при збиранні й транспортуванні та ін.

Аналіз світової практики показує, що основним напрямом підвищення урожайності сільськогосподарських культур, включаючи овочі, є інтенсифікація в першу чергу шляхом збільшення внесення мінеральних добрив. При цьому не враховується, що це понижує їх якість, створює екологічні проблеми. Тому в першу чергу для вирощування овочів необхідно використати переваги альтернативного землеробства - органічного, органо-біологічного, екологічного тощо. Його використання знижує антропогенний тиск на природу і забезпечує людей біологічно повноцінними продуктами харчування, що є чи не основним чинником підвищення конкурентоспроможності овочів.

Однак, Україна недостатньо використовує свій великий запас для виробництва органічних продуктів харчування, включаючи овочі. Основними причинами цього є: відсутність необхідної законодавчої та нормативно-правової бази, яка б створила умови для стимулювання

розвитку альтернативного землеробства; нерозвиненість ринку для реалізації органічних продуктів харчування; виробництвом органічної продукції в основному займаються великі сільськогосподарські підприємства, хоча основними виробниками овочів є невеликі, включаючи господарства населення; не налагоджена переробка органічної продукції та виробництво органічних продуктів харчування.

Крім підвищення якості, другим ефективним чинником підвищення конкурентоспроможності овочів та продуктів їх переробки є собівартість, яка, як зауважувалось вище, має стійку тенденцію до підвищення. Узагальнюючим показником собівартості є витрати на 1 грн. валової продукції. Він показує зв'язок між обсягом виробництва і собівартістю продукції, а саме при нарощуванні обсягу собівартість одиниці продукції знижується. Це пояснюється тим, що при зміні обсягу продукції пропорційно зростають лише змінні витрати (оплата праці, прямі матеріальні затрати, послуги); постійні витрати (амортизація, орендна плата, погодинна праця працівників і адміністративно-управлінського персоналу та ін.) залишаються незмінними.

Величину витрат на 1 грн. валової продукції визначають відношенням загальної суми витрат на виробництво і реалізацію продукції до повної вартості виробленої валової продукції в діючих цінах. На рівень даного показника мають вплив як об'єктивні, так і суб'єктивні, зовнішні та внутрішні чинники. Одні впливають негативно, інші - позитивно. Тому правильна оцінка собівартості може бути дана тільки при конкретному вивченні факторів. Конкретизує такий аналіз вивчення структури собівартості, а також виявлення та оцінка відхилень фактичної собівартості від планової по статтях (елементах) витрат.

Результати аналізу є підставою для пропозицій, за рахунок яких статей (елементів) можна знизити (оптимізувати) собівартість продукції. Вивчення складу витрат виробництва сільськогосподарських підприємства порівняння поглядів, викладених у наукових виданнях, з положеннями, які містяться у Міжнародних стандартах обліку, показало що в сучасних ринкових відносинах недостатньо враховуються вимоги управління щодо його інформаційного забезпечення. Облік витрат на виробництво повинен сприяти створенню інформаційного середовища управління, яке дає можливість не тільки точно відобразити фактичні витрати, але й впливати на них в майбутньому. Розвиток обліку з урахуванням таких

вимог потребує, по-перше, нових підходів щодо визначення складу елементів витрат, а також активнішого впровадження в інформаційних системах складу статей (елементів) витрат з використанням наукової їх організації та класифікації. Це особливо важливо для овочівництва. По-друге, впровадження інформаційних систем на нових засадах управлінського обліку повинно сприяти обґрунтованому регулюванню витрат у виробничій та комерційній діяльності підприємств. Аналіз складу елементів витрат свідчать, що навіть в інструктивних матеріалах і сучасній літературі їх перелік дуже стислий. Це негативно впливає на подальший контроль за їх рівнем, що особливо характерно за умови перевірки обґрунтованості складання та реалізації бізнес-планів.

Тому, на нашу думку, використовуючи переваги АВС-аналізу, доцільно деталізувати елементи витрат і з урахуванням особливостей вирощування овочів відкритого ґрунту пропонувати такий їх склад: насіння; паливо і енергія; добрива в т.ч. органічні, засоби захисту рослин; інші матеріали; зношуваність основних засобів (амортизація); оплата праці; відрахування на соціальні заходи; інші витрати. Це не виключає можливості внесення змін та доповнень у запропонований варіант статей витрат, але розширює аналітичні можливості облікової інформації.

Понижує аналітичність бухгалтерських даних і те, що в більшості підприємств не ведуть деталізований аналітичний облік в розрізі окремих видів овочевих культур. Крім того, не обов'язковість розподілу витрат, пов'язаних із збутом продукції, та витрат адміністративно-господарського характеру, унеможливорює визначення конкурентоспроможності окремих видів овочів та продуктів їх переробки, а, отже, передбачити раціональне розміщення в розрізі природно-економічних зон країни і окремих суб'єктів господарювання, реально оцінити їх економічну ефективність.

Висновки. Таким чином, поліпшення бухгалтерського відображення процесів, пов'язаних із витратами на виробництво продукції овочівництва, дає змогу конкретизувати резерви зниження собівартості продукції. До них можна віднести збільшення обсягу виробництва продукції, зменшення витрат на виробництво, ліквідація технологічних недоліків, оптимізація витрат за окремими статтями і елементами витрат, включаючи систему удобрення, і захисту рослин за рахунок використання переваг органічного землеробства, що вписується в сучасну концепцію розвитку овочівництва.

Реалізація концепцій забезпечить: підвищення якості продукції,

поліпшення охорони довкілля, збереження оптимальної рівноваги в екосистемі, дотримання екологічних правил ведення галузі з продуманим використанням природних ресурсів країни та окремих її регіонів; подальше нарощування концентрації і поглиблення спеціалізації виробництва овочів, відновлення і збільшення виробничих потужностей переробних підприємств; одержання в необхідних обсягах якісної конкурентоспроможної продукції, що стане передумовою виведення галузі із кризи та відновлення її експортного потенціалу.

1. Бурик А.Ф., Вернюк Н.О. Економічні взаємовідносини в овочевому підкомплексі Херсонщини. // Економіка АПК. – 2001. – № 2. – С. 58-65.
2. Валінкевич Н.В. Удосконалення управління розвитком овочевого виробництва // Економіка АПК. – 2000. – № 1. – С. 39 - 43.
3. Варченко О.М. Сучасний стан та перспективи вирощування овочів відкритого ґрунту в Україні // Економіка АПК. – 2001. – № 4. – С. 62 - 65.
4. Довганчик Г.В. Стан та шляхи підвищення економічної ефективності переробки овочів відкритого ґрунту // Вісник аграрної науки. – 2000. – № 11. – С. 72 - 73.
5. Завадський Й. С., Мринська Т.С. Методологічні підходи до аналізу ефективності виробництва у овочевому підкомплексі України // Економіка АПК. – 1996. – № 9. – С. 31 - 35.
6. Імас С. Економічна ефективність сучасних технологій у виробництві овочевої продукції України // Агроінком. – 1999. – № 8 - 9. – С. 23 - 25.
7. Імас С. Основні напрямки відродження виробництва овочів в Україні // Економіка АПК. – 1999. – № 1. – 97 с.
8. Погрішук Б.В. Підвищення економічної ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту // Економіка АПК. – 1999. – № 4. – С.68 - 71.
9. Семенда Д.К. Відновимо овочеву галузь // Економіка АПК. – 2000. – № 3. – С.32 - 36.